

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.5.2.19>**PRZYSIĘGA W PRAWIE SŁUŻBOWYM: PRIORYTETY BADAŃ DOKTRYNALNYCH*****Daria Kremova****studentka trzeciego (edukacyjno-naukowego) poziomu szkolnictwa wyższego**Zaporoskiego Uniwersytetu Narodowego (Zaporoże, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0001-5334-8498

e-mail: darya_ezh@ukr.net

Adnotacja. Ważne jest nie tylko stwierdzenie obecności historycznych etapów w tworzeniu przysięgi jako zjawiska prawnego, ale także prześledzenie pewnej prawidłowości w tym procesie, „powiązania” przysięgi z rozwojem państwa, służby publicznej, systemu prawa krajowego i podkreślenie pewnych obiecujących kierunków kształtowania jej zasobów na przyszłość, co pomoże maksymalnie je wykorzystać w przyszłości. Zastosowano ogólne naukowe i specjalne metody poznania naukowego. Wśród takich metod należy wyróżnić: analizę, syntezę, analizę systemową, analizę dialektyczną. W wyniku badania zaproponowano własną wersję etapowości badania przysięgi w krajowej nauce prawnej; ustalono priorytety takiego badania.

Słowa kluczowe: przysięga, prawo służbowe, kategoria prawna, instytucja przysięgi, przysięga, uroczysta obietnica, badania.

OATH IN SERVICE LAW: PRIORITIES OF DOCTRINAL RESEARCH***Daria Kremova****Applicant for the Third (Educational Scientific) Level of Higher Education**Zaporizhzhia National University (Zaporizhzhia, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0001-5334-8498

e-mail: darya_ezh@ukr.net

Abstract. It is important not only to state the existence of historical stages in the formation of the oath as a legal phenomenon, but also to follow a certain pattern in this process, the connection of the oath with the development of the state, public service, national law and identify certain promising areas for its future. which will help to make the most of it. General scientific and special methods of scientific cognition were used. Among such methods are: analysis, synthesis, systemic comparative law, dialectical analysis. As a result of research the own variant of stage research of the oath in domestic legal science was offered; the priorities of such research are determined.

Key words: oath, service law, legal category, oath institution, solemn promise, research

ПРИСЯГА В СЛУЖБОВОМУ ПРАВІ: ПРІОРИТЕТИ ДОКТРИНАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ***Дар'я Кремова****здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**Запорізький національний університет (Запоріжжя, Україна)*

ORCID ID: 0000-0001-5334-8498

e-mail: darya_ezh@ukr.net

Анотація. Важливо не просто констатувати наявність історичних етапів у формуванні присяги як правового феномену, а й прослідкувати певну закономірність у цьому процесі, «зв'язок» присяги із розвитком держави, публічної служби, системи національного права й виділити певні перспективні напрямки формування її ресурсу на майбутнє, що допоможе максимально його використовувати. Були використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Серед таких методів слід виділити: аналіз, синтез, системний порівняльно-правовий, діалектичний аналіз. У результаті дослідження було запропоновано власний варіант етапності дослідження присяги у вітчизняній правовій науці; визначено пріоритети такого дослідження.

Ключові слова: присяга, службове право, правова категорія, інститут присяги, клятва, урочиста обіцянка, дослідження.

Вступ. Акцент на результатах наукових досліджень феномену присяги саме у службовому праві вченими-юристами допоможе виділити певні особливості формування наукового базису для нормотворчості з питань, пов'язаних із присягою у службовому праві, у різні історичні періоди, дозволить виділити певні етапи, тенденції і у дослідженні, і у нормотворенні й, безперечно, виділити основні перспективні напрямки їх на майбутнє, забезпечивши дотримання принципу науковості й перспективність досягнення ефективного результату. Саме тому варто зупинитися на особливостях формування наукового базису для нормотворення з питань присяги у службовому праві у різні історичні періоди й на його сучасному

варіанті, що дозволить визначити тенденції розвитку останнього, а отже, й сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення. **Метою статті** є аналіз пріоритетів дослідження присяги в службовому праві у вітчизняній правовій науці.

Основна частина. Завдання дослідження: проаналізувати етапи дослідження присяги у вітчизняній правовій науці; виділити власний варіант етапів дослідження присяги у вітчизняній правовій науці; виділити пріоритети дослідження присяги в службовому праві у вітчизняній правовій науці; сформулювати пропозицію щодо вдосконалення досліджень ресурсу присяги у службовому праві як окремого інституту останнього. **Методи дослідження:** загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, серед яких: аналіз, синтез, системний порівняльно-правовий, діалектичний аналіз. Ступінь дослідження питання у вітчизняній науці: поставлена проблема досліджена не в повному обсязі. Серед вітчизняних вчених-юристів, які присвятили роботи окремим аспектам державної служби, є: Ю.П. Битяк, М.І. Цуркан, М.М. Маськовіта, В.О. Андрєєв, С.В. Данилів та ін.

Результати дослідження. Аналіз джерел з проблематики присяги у службовому праві свідчить, що в наявності умовно декілька «базових» напрямків у доктринальному дослідженні феномену присяги у праві в цілому і присяги у службовому праві у правій зокрема. Серед таких напрямків: по-перше, аналіз присяги у праві у її «прив'язці» до особливостей правового регулювання присяги залежно від суб'єкта її складання (наприклад, присяга народних депутатів України, присяга Президента України, присяга державного службовця тощо). Цей напрямок є достатньо завеликим за кількістю наявних робіт, в тому числі й підготовлених у різні історичні періоди, із аналізом положень різних нормативно-правових аспектів. Певним «дефектом» цього напрямку є залишення поза увагою саме феномену службового права, а отже сама присяга дійсно потрапляє у поле зору вчених-юристів, проте небезпека полягає у тому, що поза такою увагою можуть залишитися всі різновиди присяги, засади якої визначаються саме напрямами службового права. Отже, такий аналіз може бути неповним саме завдяки обмеженому підходу до розуміння форми об'єктивізації присяги. Так, наприклад, В. Цуркан, досліджуючи присягу судді як структурний елемент його правового статусу, поза увагою, на жаль, залишає особливості правового її регулювання. Зупиняючись на аналізі положень чинного законодавства про статус суддів, він поза увагою залишає норми, які визначають зміст, процедуру складання присяги (Цуркан, 2010: 12–24). М. Масковіта зупиняється на присязі працівника органів внутрішніх справ, на жаль, не з'ясовуючи ступеню кореляції змісту присяги, засад її регулювання із «присяжними» нормами службового права в цілому (Маськовіта, 2015: 163–168), а В. Пилипів зосереджується на присязі службовців органів місцевого самоврядування як виду публічних службовців (Пилипів, 2020: 1–17).

По-друге, напрямком дослідження можуть слугувати лише окремі різновиди присяги у службовому праві, більше того, з акцентом уваги на результати нормотворчості певного історичного періоду, а отже – ці роботи будуть корисними в аспекті історико-правового дослідження феномену присяги у службовому праві. Так, наприклад, в наявності значна кількість наукових робіт, безпосередньо присвячених присязі працівників (службовців) Національної поліції (наприклад, роботи А. Собакаря, Р. Миронюка, О. Салманової, О. Комісарова та ін.), із аналізом положень законодавства про Національну поліцію. Водночас в наявності роботи з акцентом уваги на присязу співробітників органів внутрішніх справ, безперечно, з акцентом на чинне на момент існування відповідної присяги законодавство (наприклад, роботи М. Масковітої, А. Комзюка, О. Бандурки, В. Доненка, О. Музичука та ін.). Особливістю саме цього умовно виділеного напрямку роботи є те, що вид присяги у даних роботах аналізується в рамках висвітлення більш комплексних питань, хоча й із аналізом положень норм службового права.

По-третє, дослідження присяги (скоріше за все окремого різновиду) в аспекті аналізу різновиду публічної служби, а отже, й положень відповідної складової частини норм службового права та актів службового законодавства. Так, наприклад, Ю. Битяк, досліджуючи феномен державної служби, цілком логічно зупиняє свою увагу і на присязі державного службовця, щоправда в аспекті її ролі і значення у зміні правового статусу особи й набуття після складання присяги особою правового статусу державного службовця (Битяк, 2005: 1–304). Зупиняючись на тексті присяги, засадах його фіксації, особливостях унормування відповідальності за порушення її, Ю. Битяк розглядає її в межах права державної служби. Цілком логічно згадати й про численні наукові роботи Л. Біли-Тіунової, С. Ківалова з проблематики державної служби, в тому числі й присяги державної служби, проте знову ж таки їх особливістю є аналіз її феномену у контексті дослідження більш комплексної проблематики, із акцентом уваги на положення законодавства про державну службу, які діяли на момент написання відповідних наукових робіт (Біла-Тіунова, 2011: 1–248). Не менш цікавими є й, по-четверте, наукові роботи, безпосередньо присвячені відповідальності публічних службовців за порушення законодавства, в тому числі й за порушення, наприклад, присяги. У таких роботах обов'язково (хоча й за різним ступенем деталізації) досліджується феномен присяги, засади якої регулюються нормами службового права. Так, наприклад, можна згадати роботи О. Кравчука із проблематики припинення державної служби за порушення присяги, в яких він аналізує генезу інституту присяги, її поняття, ознаки (Кравчук, 2021: 7–8), хоча й із акцентом своєї уваги лише на законодавство про державну службу, залишаючи поза увагою решту різновидів публічної служби, а отже і різновидів присяги, засади яких також визначаються нормами службового права. С. Козін, досліджуючи питання звільнення з посади за порушення присяги державного службовця, з аналізом положень законодавства, чинного у першій декаді ХХІ ст., відзначає відсутність єдиної практики застосування законодавства з відповідного питання. Зупиняючись на цій підставі для припинення відносин державної служби, автор увагу все ж таки концентрує не

на присязі, а саме на припиненні правовідносин, на наслідках останнього, фактично залишаючи поза своєю увагою феномен самої присязи (Козін, 2014: 171–177). Дещо відрізняється від цієї роботи праця В. Андрєєва, в якій він висвітлює питання відповідальності держслужбовців за порушення присязи, не обмежуючись характеристикою лише складу самого проступку, а й фрагментарно зупиняючись на характеристиках присязи як правової категорії (Андрєєв, 2018: 192).

По-п'яте, зацікавленість викликають роботи, в яких присяга публічних службовців аналізується в аспекті порівняльно-правових досліджень засад правового регулювання відносин публічної служби в цілому у різних країнах. Варто згадати роботи В. Тимошука, О. Банчука, А. Школика та ін. (Публічна служба ..., 2007: 1–735), в яких подається як узагальнений аналіз різних питань публічної служби, в тому числі присязи, так і положення конкретних нормативно-правових актів різних країн світу, які регулюють ці відносини. Варто згадати роботи, які присвячені аналізу досвіду правового регулювання засад присязи публічних службовців, в тому числі й окремих різновидів останнього, в окремих країнах. Так, наприклад, Т. Витко, хоча і фрагментарно, однак все ж таки зупиняється на особливостях правового регулювання «присяжних відносин» в Угорщині (Витко, 2012: 200–209), а, наприклад, Т. Соловійова – Франції, Великої Британії, США, хоча й у контексті висвітлення питань регулювання державної служби в цілому (Соловійова, 2011: 87–92). У роботі «Дисциплінарно-деліктне право» за заг. ред. Т. Коломоєць, В. Колпакова також висвітлюються особливості правового регулювання припинення відносин державної служби за порушення присязи службовцями у різних країнах світу, хоча знову в контексті аналізу більш змістовної проблематики (Аніщенко та ін., 2016: 200–250), як і у роботі «Адміністративне право зарубіжних країн» за заг. ред. О. Козиріна (Адміністративное право..., 2003: 184). При всій значимості таких робіт для дослідження ресурсу присязи у службовому праві все ж таки дещо замалим вважається той обсяг уваги, який у них приділяється питанням саме присязи.

По-шосте, можна виокремити як напрямок у дослідженні присязи у службовому праві і роботи, присвячені безпосередньо джерелам регулювання таких відносин – службовому законодавству як в історичному аспекті (наприклад, роботи І. Гриценка, В. Бевзенка, Р. Мельника, Ш. Гаджієвої, О. Константного, В. Андрєєва та ін.), так і в сучасному його аналізі (наприклад, роботи Т. Коломоєць, О. Макаренкова, Д. Приймаченка, В. Колпакова, А. Берлача та ін.). Доречно згадати про роботу Н. Мокрицької, в якій аналізується присяга як умова виникнення державно-службових відносин, із акцентом уваги на положення Закону України від 16.12.1993 року «Про державну службу» та Закону України від 17.11.2011 року «Про державну службу» (Мокрицька, 2013: 390–394). Концентруючи свою увагу на зазначених актах службового законодавства, Н. Мокрицька звертає увагу на ті зміни, які відбулися в регламентації «присяжних відносин». На особливостях присязи в аспекті аналізу Закону України «Про державну службу» зосереджується й К. Зубов, відзначаючи новели регламентації (Зубов, 2013: 61). Змістовно схожі підходи є характерними для робіт, наприклад, Ш. Гаджієвої, яка досліджує кодекс як джерело адміністративного права (Гаджієва, 2014: 1–20), Д. Припутня, який зосереджує увагу на актах службового законодавства (Припутень, 2018: 88–89), Т. Коломоєць (Коломоєць, 2017: 73–75) та ін.

По-сьоме, з огляду на виокремлення присязи саме у службовому праві цілком логічним було б виокремлення як напрямку у дослідженні феномену присязи й досліджень, безпосередньо присвячених самому службовому праву, в рамках яких з'ясовується, хоча і узагальнено, місце і роль сукупності норм, які визначають засади існування присязи, тобто «присяжних норм». Мову варто вести про роботи з проблематики службового права (наприклад, Т. Аніщенко, Д. Припутня, М. Титаренко, Б. Коваленка, Ю. Старілова, Т. Коломоєць, Р. Мельника, А. Берлача та ін.), із виокремленням інституту кожного різновиду публічної служби (наприклад, роботи О. Кравчука, С. Данилів, А. Комзюка, А. Клочка, О. Комісарова та ін.), в межах якого й розглядається побіжно присяга. Також можна виділити і роботи, в яких виокремлюються у службовому праві інші елементи: інститут правового статусу публічного службовця, інститут припинення публічної служби, інститут відповідальності публічного службовця тощо, в рамках яких також виокремлюється присяга. Так, наприклад, С. Данилів досліджувала адміністративно-правові засади присязи у сфері публічної служби (Данилів, 2019: 1–228), із акцентом уваги і на галузеве забезпечення гарантій дотримання прав і свобод службовця, відповідальності за порушення присязи службовцем, особливостей регулювання засад присязи для окремих різновидів (щоправда, невичерпного переліку) публічних службовців.

Усі ці напрямки дозволяють розглянути різні аспекти ресурсу присязи у службовому праві, отже, їх варто зберегти і надалі. Утім, доцільним вбачається й посилення спеціалізації таких доктринальних досліджень із концентрацією уваги безпосередньо на самому феномені присязи та його поєднанні із службовим правом, що дозволить урахувати новітні досягнення доктрини з проблематики службового права та посилити акцент уваги на ресурсі самого інституту присязи у службовому праві, тим самим започаткувавши інститутний (у розумінні інституту права) підхід до аналізу присязи у службовому праві. Варто не забувати й про «паралельні» процеси у вітчизняній правовій науці, які пов'язані з дослідженням присязи з огляду на його унормованість адміністративним правом, що пояснюється остаточною невизначеністю питання місця і ролі службового права у системі національного права (Коломоєць, 2018: 138–140). Доцільно говорити про «Адміністративне право України: академічний курс», підготовлений Т. Коломоєць, в якому присяга висвітлюється у характеристиці «публічної служби» (службового права як елементу адміністративного права) (Коломоєць, 2011: 136–141). Натомість автори «Загального адміністративного права» за заг. ред. І. Гриценка висвітлюють присягу в аспекті аналізу правового статусу публічного службовця як суб'єкта адміністративного права (Гриченко та ін., 2015: 207–211). Водночас автори «Адміністративне право України. Повний курс» за ред.

В. Галуцька, на жаль, чомусь взагалі про неї, як і про службовців як суб'єктів адміністративного права не згадують (Галуцько та ін., 2018: 1–446). Водночас у роботах Т. Кагановської, Н. Матюхіної, Л. Біли-Тіунової, Т. Мацелик, Н. Литвин, В. Гарашука, Д. Лученка, Д. Приймаченка та ін. присяга публічних службовців розглядається саме в аспекті адміністративно-правового регулювання її засад, а отже, із «прив'язкою» до системи саме адміністративного права. Про «паралельність» процесів дослідження феномену присяги як в аспекті адміністративно-правового, так і службово-правового регулювання свідчить і поява майже у межах одного етапу («новітнього») розвитку правової науки словникових видань, в яких виокремлено і присягу, а саме: «Адміністративне право: словник термінів» за заг. ред. Т. Коломоєць, В. Колпакова (Адміністративне право..., 2014: 395) та «Службове право: словник термінів» за заг. ред. Т. Коломоєць, В. Колпакова (Службове право України, 2017: 211).

Важливо звернути увагу на «зв'язок» присяги із публічною службою, із служінням особи публічним інтересам, а отже, й із особливостями розвитку як публічної служби, так і законодавства, яке визначає її засади. Так, наприклад, О. Кравчук, аналізуючи історичний розвиток поняття «присяга», звертає увагу на те, що ще у Законах Хаммурапі можна знайти згадування про присягу в аспекті різновиду клятви при вирішенні спірних питань (Кравчук, 2015: 108), як, до речі, й у римському праві у формі релігійного ритуалу (Кравчук, 2015: 108), із поступовим збільшенням різновидів такої присяги (не тільки в судах, а й як «вірність Богу», «вірність господарю», «вірність князю») та закріпленням її засад у різних актах (наприклад, «Права, за якими судиться малоросійський народ», Київська Правда тощо) (Кравчук, 2015: 109). У свою чергу, В. Андреев, також досліджуючи становлення і розвиток інституту присяги, зазначає про нерозривний зв'язок її із державою, із запитами держави, із трансформацією її від «клятви зі страхом перед Богом, перед вищими силами», від «обітниці божественним силам» й до «обітниці Богу і князю», а вже потім «клятви князю», «присяги царю», «присяги народу і державі» (Андреев, 2019: 120–121). Цікавим є те, що В. Андреев намагається обґрунтувати залежність феномену присяги службовця від особливостей державотворення (пріоритет релігійної влади, пріоритет цивільної влади), що й підтверджує навіть зміною згадування в тексті особою того, кому особа присягає, і навіть послідовністю перерахування таких осіб («Богу», «Богу і князю», «Богу і царю», «козацькій державі і Богу», «Богу і гетьману» тощо) (Андреев, 2019: 121), впливом відповідних процесів на зміст самої присяги (перехід від «клятви», із доторканням до важливих, «священних» предметів, до вірності, зобов'язання «служити вірно» (Андреев, 2019: 121)). Цікавим є те, що він навіть пропонує періодизацію формування правових засад присяги у службовому праві (останнє варто виокремити умовно), а саме: «від виникнення Київської Русі до її роздроблення й перебування під впливом Польщі і Литви; період Козацької Держави; період 1917-1991 р.; з 1991 р. і до цього часу» (Андреев, 2019: 120). Хоча В. Андреев і згадує про кілька редакцій Закону України «Про державну службу», які фіксують присягу службовця (Андреев, 2019: 30), проте взагалі не зазначає про особливості модифікації ресурсу присяги під впливом особливостей державотворення і правотворення у зазначений період.

Варто виокремити і роботи М. Масковітою, в яких вона не тільки дублює певні положення щодо розвитку присяги у період Київської Русі (Масковіта, 2015: 163), але й уточнює положення законодавства 1864 року щодо процедурного аспекту присяги – місця її складання (як правило, у церкві), у присутності осіб, із дотриманням певної послідовності дій особи, яка притягує складає (Масковіта, 2015: 163). Це дозволяє стверджувати, що у цей період з'являються норми, які безпосередньо присвячено не тільки змісту, суб'єктам присяги, але й її процедурі, що сприяло формуванню унікальності ресурсу присяги у цей історичний період.

Цілком можна згадати і роботи М. Іншина, О. Дрозда, які також присвячені присязі, а точніше правовим її засадам у різні історичні періоди розвитку нашої держави (Іншин, 2004: 1–337), проте їх аналіз, з одного боку, свідчить про те, що вони містять вищезазначені етапні варіанти формування ресурсу присяги, а, з іншого боку, їхні роботи присвячені не стільки з'ясуванню особливості присяги як інституту службового права, скільки її ролі у зміні правового становища службовця як різновиду робітника у трудових відносинах. І це цілком виправдано з огляду на їх галузеву доктринальну фахову належність (вчені – представники науки трудового права) й запеклу дискусію у правовій науці між вченими-юристами і вченими-трудоукамі щодо галузевого регулювання відносин публічної служби (наприклад, роботи М. Іншина, М. Дей, В. Щербини, О. Дрозда, Л. Малюги та ін.). Не заперечуючи важливості різногалузевого регулювання суспільних відносин, все ж таки стосовно відносин публічної служби і «присяжних» відносин варто стверджувати, що це сфера регулювання службового права, з обов'язковим залученням публічно-владного суб'єкта, наділенням осіб публічно-владними повноваженнями, орієнтацією на задоволення публічних інтересів. Цікаву періодизацію дослідження феномену службового права пропонує у своїй роботі Д. Припутень (Припутень, 2018: 84–88), яку, з огляду на розгляд його як елементу системи національного права, що закріплює засади «присяжних відносин» у публічній службі, цілком можна було б урахувати у визначенні етапності

Висновки. Беручи до уваги все вищезазначене, а також звертаючи увагу на період появи робіт з проблематики присяги в цілому, присяги у публічній службі, присяги у службовому праві, цілком можна запропонувати власний варіант етапності такого дослідження у вітчизняній правовій науці з акцентом на те, що феномен присяги формувався поступово, у «зв'язку» з державотворчими та правотворчими процесами, з модернізацією від суто релігійної клятви, сакральної процедури, «процедури дії із доторканням до священних предметів» й до «обіцянки вірності народу і державі», із етико-правовим змістом, деталізацією процедури складання, фіксацією тексту та засад відповідальності за її порушення. Варто врахувати ті етапи, які запропоновані у працях вчених, проте додатково урахувати й етапність дослідження феномену

службового права як форми об'єктивізації присяги, з урахуванням того, що присягу у службовому праві варто розглядати в ролі інституту службового права, запропонувати й такий етапний варіант дослідження феномену присяги у службовому праві: 1) перший етап з прадавніх часів і до розпаду Київської Русі, із виокремленням присяги з її переважно релігійним змістом, сакральним характером; 2) другий етап – період «Козацької Держави» із релігійно-правовим змістом присяги, виокремленням розмаїття присяг залежно від їх спрямованості; 3) третій етап – до середини XVIII ст. – етап збереження релігійно-правового змісту присяги з поступовим розширенням сфери «цивільної» професійної присяги, із складанням її на вірність цивільній владі; 4) четвертий етап – XVIII ст. – сер. XIX ст., поява нормативно-правових актів, які закріпили існування «присяги на вірність», «присяги на справу», «присяги на діяльність», фіксацію процедурних засад присяги у нормативно-правових актах; 5) п'ятий етап – сер. XIX ст. поч. XX ст. – дослідження служби монарху у «зв'язку» її із внутрішнім державним управлінням, присяга згадується фрагментарно в аспекті акта, що фіксує вірність служіння особи монарху; 6) шостий – поч. XX ст. – 20 рр. XX ст. – формуються положення про правовий статус державного службовця і присягу як її елемент, щоправда, при узагальненому підході до з'ясування змісту присяги; 7) сьомий етап – 20-ті рр. – 40 рр. XX ст. – «домінування» трудових правовідносин у сфері публічної служби, фрагментарна увага до ролі і значення присяги у службі; 8) восьмий етап 40–80-ті роки XX ст. – сплеск уваги до проблематики державної служби й розгляд присяги як «формального» акту; 9) дев'ятий етап – 90-ті рр. XX ст. – оновлення законодавства про різновиди публічної служби, зосередження уваги на присязі в аспекті правового статусу службовця та відповідальності за її порушення; 10) десятий етап – XXI ст. – обґрунтування доцільності виокремлення у системі національного права службового права, поява значної кількості робіт з проблематики публічної служби, в тому числі й із виокремленням інституту права державної служби присяги як елементу державної служби, елементу дипломатичної служби тощо, оновлення засад присяги із її етико-правовим змістом. Як бачимо, спостерігається певна тенденція щодо зосередження уваги як вчених-юристів, так і законодавця (щоправда, у різні періоди у різному ступені) на феномені присяги, з поступовим поглибленням інтересу до її природи, змісту, забезпеченості засадами відповідальності, виокремлення видового розмаїття, із обґрунтуванням залежності її ресурсу від запитів та результатів державотворчих та правотворчих процесів. З урахуванням цього, а також з акцентом уваги на досягнення сучасної правової науки щодо розуміння службового права, його місця і ролі у системі національного права, вважається за доцільне запропонувати посилити спеціалізацію досліджень ресурсу присяги у службовому праві як окремого інституту останнього, тим самим сприяючи формуванню новітнього наукового базису для вітчизняної нормотворчості у сфері публічної служби й врегулювання засад використання ресурсу присяги. При цьому цілком логічними виглядають такі пріоритети дослідження: а) обґрунтування інституційного характеру присяги у службовому праві; б) оновлений доктринальний погляд на комплексний (етико-правовий, матеріально-процедурний) характер присяги у службовому праві; в) компаративно-правовий аналіз присяги у службовому праві з орієнтацією на пошук оптимальної правової моделі її існування; г) аналіз засобів забезпечення ефективності використання присяги у службовому праві, забезпечення її «максимальної якості» як умови ефективності правового регулювання відносин публічної служби.

Список використаних джерел:

1. Административное право зарубежных стран : учебник / под ред. А.Н. Козырина, М.А. Шатиной. Москва : Спарк, 2003. 464 с.
2. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галуцько В.В., Діхтєвський П.В., Кузьменко О.В., Стеценко С.Г. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
3. Адміністративне право України : словник термінів / за заг. ред. Т.О. Коломєць, В.К. Колпакова ; Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний університет». Київ : Ін Юре, 2014. 520 с.
4. Андрєєв В.О. Відповідальність за порушення присяги державного службовця. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1(54). Ч. I. С. 192–199.
5. Андрєєв В.О. Становлення та розвиток інституту присяги державного службовця. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 2(31). С. 120–125.
6. Андрєєв В.О. Присяга державного службовця в механізмі проходження державної служби в Україні : дис. ... к.н. з держ. упр. : 25.00.03 / Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2019. 241 с.
7. Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади : монографія. Харків : Право, 2005. 304 с.
8. Біла-Тіунова Л.Р. Службова кар'єра : монографія. Одеса : Фенікс, 2011. 248 с.
9. Витко Т. Особливості проходження державної служби в органах державної влади Угорщини. *Державне управління та місцеве самоврядування : збірник наукових праць* / гол. ред. кол. С.М. Сєрьогін (гол. ред.). Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2012. Вип. 2(13). С. 200–209.
10. Гаджиєва Ш.Н. Кодекс як джерело адміністративного права України : автореф. дис. ... к.ю.н. : 12.00.07. Запоріжжя, 2014. 20 с.
11. Данилів С.В. Адміністративно-правові засади присяги у сфері публічної служби : дис. ... к.ю.н. : 12.00.07. Харків, 2019. 228 с.
12. Дисциплінарно-деліктне право України : навчальний посібник / Т.С. Аніщенко, Ю.А. Берлач, Д.С. Бондаренко та ін. ; за заг. ред. Т.О. Коломєць, В.К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2016. 464 с.
13. Загальне адміністративне право : підручник / Гриценко І.С., Мельник Р.С., Пухтецька А.А. та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.

14. Зубов К.М. Службові відносини у контексті Закону «Про державну службу». *Правове життя сучасної України* : матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу (м. Одеса, 16-17 травня 2013 р.) / відп. за вип. В.М. Дрьомін ; НУ «ОЮА». Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса : Фенікс, 2013. Т. 2. С. 60–61.
15. Іншин М.І. Правове регулювання службово-трудова відносин в Україні : монографія. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 337 с.
16. Козін С.М. До питання звільнення з посади за порушення присяги державного службовця. *Право та інновації*. 2014. № 4(8). С. 171–178.
17. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
18. Коломоєць Т.О. Джерела адміністративного права: проблемні питання доктринального визначення, класифікації та системного аналізу. *Право України*. 2017. № 6. С. 72–79.
19. Коломоєць Т.О. Службове право – це самостійна галузь права чи елемент системи адміністративного права? *Питання адміністративного права*. Кн. 2 / відп. за вип. Н.Б. Писаренко. Харків : ООО «Оберіг», 2018. С. 131–140.
20. Кравчук О.Л. Историчний розвиток поняття «присяга». *Національний вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юридичні дисципліни*. 2015. № 13. Т. 1. С. 107–111.
21. Кравчук О.Л. Припинення державної служби за порушення присяги: автореф. дис. ... к.ю.н. : 12.00.07. Львів, 2021. 20 с.
22. Маськовіта М.М. Присяга працівника органів внутрішніх справ як складовий елемент його правового статусу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2015. № 827. С. 163–168.
23. Мокрицька Н.П. Складання присяги як умова виникнення відносин найманої праці з державним службовцем у новому Законі України «Про державну службу». *Фінансове право*. 2013. № 3. С. 380–394.
24. Пилипів В.І. Адміністративно-правове регулювання службових правовідносин в органах місцевого самоврядування України : автореф. дис. ... к.ю.н. : 12.00.07. Запоріжжя, 2020. 17 с.
25. Припутень Д.С. Теорія примусу у службовому праві : монографія. Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2018. 426 с.
26. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика. Київ : Конус-Ю, 2007. 735 с.
27. Службове право України / за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Запоріжжя : Гельветика, 2017. 340 с.
28. Соловійова Т.А. Особливості проходження державної служби в розвинених країнах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 3. С. 87–92.
29. Цуркан В.І. Присяга судді як невід'ємний структурний елемент його правового статусу. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2010. № 3. С. 18–27.

References:

1. Administrativnoye pravo zarubezhnykh stran [Administrative law of foreign countries]. Moskva: Spark, 2003. 464 [in Russian].
2. Administrativne pravo Ukrainy. Povnyy kurs [Administrative law of Ukraine. Full course]. Kherson: OLDI-PLYUS, 2018. 446 [in Ukrainian].
3. Administrativne pravo Ukrainy: slovnyk terminiv. [Administrative law of Ukraine: a dictionary of terms]. Derzhavnyy vyshchyy navchalnyy zaklad «Zaporizkyy natsionalnyy universytet». Kyiv: In Yure, 2014. 520 [in Ukrainian].
4. Andryeyev V.O. (2018). Vidpovidalnist za porushennya prysyahy derzhavnoho sluzhbovtsya [Liability for violating the oath of a civil servant]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnya*. 2018. Vyp. 1 (54). Ch. I. P. 192-199 [in Ukrainian].
5. Andryeyev V.O. (2018). Stanovlennya ta rozvytok instytutu prysyahy derzhavnoho sluzhbovtsya [Formation and development of the institution of oath of a civil servant]. *Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya*. Vyp. 2 (31). P. 120-125 [in Ukrainian].
6. Andryeyev V.O. (2019) Prysyaha derzhavnoho sluzhbovtsya v mekhanizmi prokhozheniya derzhavnoyi sluzhby v Ukraini [Oath of a civil servant in the mechanism of civil service in Ukraine]: candidate's thesis. Natsionalna akademiya derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrainy. Kyiv, 241 [in Ukrainian].
7. Bytyak Yu.P. (2005). Derzhavna sluzhba v Ukraini: orhanizatsiyno-pravovi zasady [Civil service in Ukraine: organizational and legal principles]. Kharkiv: Pravo. 304 [in Ukrainian].
8. Bila-Tiunova L.R. (2011). Sluzhbova kariera. [Career]. Odesa: Feniks, 248 [in Ukrainian].
9. Vytko T.Yu. (2012) Osoblyvosti prokhozheniya derzhavnoyi sluzhby v orhanakh derzhavnoyi vlady Uhorschyny [Peculiarities of civil service in the public authorities of Hungary]. *Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya*. Dnipro: DRIDU NADU. Vyp. 2 (13). P. 200-209 [in Ukrainian].
10. Hadzhyeva Sh.N. (2014). Kodeks yak dzherelo administrativnoho prava Ukrainy [Code as a source of administrative law of Ukraine]: extended abstract of candidate's thesis. Zaporizhzhya, 20 [in Ukrainian].
11. Danilov S.V. (2019). Administrativno-pravovi zasady prysyahy u sferi publichnoyi sluzhby [administrative and legal principles of the oath in the field of public service] : candidate's thesis. Kharkiv. 228 [in Ukrainian].
12. Anishchenko T.S. & Berlach Yu.A. & Bondarenko D.S. (2016). Dystsyplinarno-deliktne pravo Ukrainy. [Disciplinary tort law of Ukraine]. Kyiv: In Yure. 464 [in Ukrainian].
13. Hrytsenko I.S. & Melnyk R.S. & Pukhtetska A.A. (2015). Zahalne administrativne parvo [General administrative law]. Kyiv: Yurinkom Inter, 2015. 568 [in Ukrainian].
14. Zubov K.M. (2013). Sluzhbovi vidnosyny u konteksti Zakonu «Pro derzhavnu sluzhbu» [Official relations in the context of the Law «On Civil Service»]. *Pravove zhyttya suchasnoyi Ukrainy* : proceedings of Conference Title. Odesa: Feniks. T. 2. P. 60-61 [in Ukrainian].
15. Inshyn M.I. (2004). Pravove rehulyuvannya sluzhbovo-trudovykh vidnosyn v Ukraini [Legal regulation of service and labor relations in Ukraine]. Kharkiv: Vyd-vo Nats. un-tu внутр. справ. 337 [in Ukrainian].

16. Kozin S.M. (2014) Do pytannya zvilnennya z posady za porushennya prysyahy derzhavnogo sluzhbovtstva [On the issue of dismissal for violating the oath of a civil servant]. *Pravo ta innovatsiyi*. № 4 (8). P. 171-178 [in Ukrainian].
17. Kolomojets T.O. (2011) .Administratyvne pravo Ukrainy. Akademichnyy kurs. [Administrative law of Ukraine. Academic course]. Kyiv. Yurinkom Inter. 576 [in Ukrainian].
18. Kolomojets T.O. (2017). Dzherela administratyvnoho prava: problemni pytannya doktrynal'noho vyznachennya, klasyfikatsiyi ta systemnoho analizu. [Sources of administrative law: problematic issues of doctrinal definition, classification and systems analysis]. *Pravo Ukrainy*. № 6. P. 72-79 [in Ukrainian].
19. Kolomojets T.O. (2018). Sluzhbove pravo – tse samostiyna haluz prava chy element systemy administratyvnoho prava? (Is official law an independent branch of law or an element of the system of administrative law?). *Pytannya administratyvnoho prava*. Kn. 2. Kharkiv: OOO «Oberih», 2018. P. 131-140 [in Ukrainian].
20. Kravchuk O.L. (2015). Istorychnyy rozvytok ponyattya «prysyaha» [Historical development of the concept of «oath»]. *Natsionalnyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurydychni dystsyplyny*. № 13. T. 1. P. 107-111 [in Ukrainian].
21. Kravchuk O.L. (2021). Prypynennya derzhavnoyi sluzhby za porushennya prysyahy [Termination of civil service for violation of the oath]. Lviv, 2021. 20 [in Ukrainian].
22. Maskovita M. M. (2015) Prysyaha pratsivnyka orhaniv vnutrishnikh sprav yak skladovyy element yoho pravovoho status [Oath of an employee of internal affairs as an integral part of his legal status]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. *Yurydychni nauky*. № 827. P. 163–168. [in Ukrainian].
23. Mokrytska N.P. Skladannya prysyahy yak umova vynykennya vidnosyn naymanoyi pratsi z derzhavnym sluzhbovtsem u novomu Zakoni Ukrainy «Pro derzhavnu sluzhbu» [Taking the oath as a condition for the emergence of a relationship of hired labor with a civil servant in the new Law of Ukraine «On Civil Service»]. *Finansove pravo*. 2013. № 3. P. 380-394. [in Ukrainian].
24. Pylypiv V.I. (2020). Administratyvno-pravove rehulyuvannya sluzhbovykh pravovidnosyn v orhanakh mistsevoho samovryaduvannya Ukrainy [Administrative and legal regulation of official legal relations in local governments of Ukraine]: extended abstract of candidate's thesis. Zaporizhzhya, 17. [in Ukrainian].
25. Pryputen D.S. Teoriya prymusu u sluzhbovomu pravi [The theory of coercion in official law]. Kherson: Vyd. dim «Helvetyka», 2018. 426 [in Ukrainian].
26. Publichna sluzhba. Zarubizhnyy dosvid ta propozytsiyi dlya Ukrainy (2007). [Foreign experience and proposals for Ukraine]. Kyiv: Konus-YU. 735 [in Ukrainian].
27. Sluzhbove pravo Ukrainy (2017) [Official law of Ukraine]. Zaporizhzhya: Helvetyka. 340 [in Ukrainian].
28. Solovyova T.A. (2011). Osoblyvosti prokhodzhennya derzhavnoyi sluzhby v rozvynenykh krayinakh [Features of civil service in developed countries]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. № 3. P. 87-92 [in Ukrainian].
29. Tsurkan V.I. (2010) Prysyaha suddi yak nevidyemnyy strukturnyy element yoho pravovoho status [The judge's oath as an integral structural element of his legal status]. *Visnyk Vyshechoyi rady yustytisyi*. № 3. P. 18-27 [in Ukrainian].